

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84673,Oderfeld-Jan.html>
2022-09-30, 07:52

Oderfeld Jan

ODERFELD Jan (19 II 1908, Częstochowa – 17 III 2010, Warszawa), inżynier mechanik, pionier napędu odrzutowego, statystycznej kontroli jakości w przemyśle, bębnowej pamięci magnetycznej, zastosowań optymalizacji w technice, twórca polskiej szkoły teorii maszyn i mechanizmów. Syn Stanisława, doktora chemii i współwłaściciela drukarni, i Eugenii Marii z Drzewockich.

W dzieciństwie obserwował proces drukowania i zafascynował się mechaniką maszyn. Ukończył Liceum im H. Sienkiewicza w Częstochowie (1924) i studia na wydziale mechanicznym PW (1930). W 1926 odbył praktykę w Zakładach Amunicyjnych „Pocisk”, gdzie przy budowie prototypu birotacyjnego silnika lotniczego zainteresował się techniką lotniczą. W czasie studiów w 1928–29 pracował w Fabryce Obrabiarek „Pionier” i zapoznał się z procesem organizacji oraz normowania pracy w przemyśle. Po odbyciu służby wojskowej, w 1931–32, wraz z inżynierami W. Bernadzikiewiczem i J. Sachsem (koledzy z podchorążówki), dzięki dotacji J. Machleida – dyrektora browaru Habermusch i Schiele – zbudowali pierwszy w Polsce duży model silnika turboodrzutowego. W 1933 w Warsztacie Doświadczalnym Państwowych Zakładów Inżynierii „Ursus” skonstruowali pulsacyjny silnik odrzutowy (model w Muzeum Techniki i Przemysłu NOT w Warszawie).

Od 1933 O. pracował w Państwowych Zakładach Lotniczych w Warszawie, gdzie od 1934 uczestniczył w kierowanym przez inżyniera S. Nowkuńskiego zespole projektującym 8-cylindrowy silnik rządowy Foka o układzie odwróconej litery V i mocy startowej 450 KM, który miał służyć do napędu wielozadaniowego nowoczesnego supermyśliwca PZL 38 Wilk. Po tragicznej śmierci Nowkuńskiego w VII 1936 O. przejął kierowanie zespołem, usuwał usterki i rozwiązywał problemy związane z konstruowaniem prototypów tego

bardzo już zaawansowanego silnika (do 1938 wykonano ich 7). Pracował też nad jego wersją rozwojową o 12 cylindrach i mocy 600 KM. Równolegle, częściowo przy współpracy z J. Sachsem, prowadził dalsze prace nad turbiną spalinową; uzyskał kilka patentów z zakresu budowy oraz badania turbin i silników spalinowych. Opracował też nowatorskie zasilanie wtryskowe do lotniczego silnika tłokowego. W 1937–39 wykładał przedmiot „silniki lotnicze” w Warszawskiej Szkole Podchorążych Lotnictwa.

W czasie II wojny światowej O. kierował kuźnią spółdzielni „Rolnik” w Skierniewicach, rozbudował ją w duży zakład mechaniczny zatrudniający ok. 100 pracowników i w ramach podziemnej działalności współpracujący z AK (ob. Zakład Mechanizacji Ogrodnictwa i Rolnictwa FUMOS Sp. z o.o.). Po wojnie wykładał w Państwowej Wyższej Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki im. H. Wawelberga i S. Rotwanda (1945–49), w 1949 związał się z PW, gdzie początkowo kierował Katedrą Silników Lotniczych, a od 1955 jako profesor nadzwyczajny (od 1961 zwyczajny) pierwszą w Polsce Katedrą Teorii Maszyn i Mechanizmów (do emerytury w 1978); w 1964–66 sprawował funkcję dziekana wydziału mechanicznego energetyki i lotnictwa.

Był inicjatorem (1969) przystąpienia Polski jako członka założyciela do Międzynarodowej Federacji Teorii Maszyn i Mechanizmów (ob. Federation for Promotion of Mechanism and Machine Science, IFToMM). Równolegle współpracował z Polskim Komitetem Normalizacyjnym (PKN, ob. Główny Urząd Miar), w 1948–51 był jego dyrektorem naczelnym. W 1946 przebywał w Wielkiej Brytanii na zaproszenie British Council – zetknął się tam z przepisami dotyczącymi jakości opartymi na metodach statystycznych. Zorganizował komisję rozpatrującą postulat zgłoszony przez wojsko, by 90% zamawianych przez nie mundurów pasowało bez poprawek. W skład komisji wchodził m.in. H. Steinhaus i J. Czekanowski. W wyniku tej pracy powstały odpowiednie normy PKN, a O. uzyskał doktorat w 1951 na Uniw. Wrocławskim na podstawie pracy *Statystyczny odbiór towarów klasyfikowanych wg alternatywy* (promotorem był Steinhaus). Następnie, wspólnie ze Steinhausem i K. Wiśniewskim, opracowali pierwszą polską normę dotyczącą statystycznej kontroli

jakości wyrobów przemysłowych. W 1951–74 O. pracował w Inst. Matematycznym PAN, gdzie kierował grupą statystycznej kontroli jakości, a potem działem zastosowań przemysłowych. W 1951–54 prowadził wykłady ze statystycznej kontroli jakości w SGPiS (ob. SGH). W 1946–60 reprezentował Polskę w ISO, gdzie skutecznie forsował wprowadzenie układu jednostek SI. Wspólnie z przyjacielem, inżynierem W. Narkiewiczem, O. wynalazł specjalne bębny pamięci magnetycznej. Opatentowane w 1967 i produkowane seryjnie przez ELWRO aż do połowy lat 70. były standardowym wyposażeniem komputerów używanych w krajach RWPG. Jako członek Komitetu Budowy Maszyn PAN O. był współzałożycielem czasopisma „*Applicationes Mathematicae*” (1953), a następnie redaktorem, a potem współredaktorem kwartalnika „*Archiwum Budowy Maszyn*” (1954–91) od momentu jego powstania; doprowadził też do powstania jego anglojęzycznej wersji.

Twórczo rozwinął teorię maszyn i mechanizmów, szczególnie w zakresie klasyfikacji i kinematyki mechanizmów oraz podstaw eksperymentu w mechanice maszyn; był światowym pionierem zastosowania optymalizacji w technice. Opublikował ok. 200 prac z różnych dziedzin, w tym 15 książek i skryptów, m.in. *Teoria maszyn i mechanizmów* (1987), *Statystyczne metody prac doświadczalnych* (1990).

Był wybitnym nauczycielem akademickim. Nauczał, że „nie ma osobnej ani teorii, ani praktyki inżynierskiej, jest tylko wspólna sztuka inżynierska”. Aktywnie udzielał się w tzw. Olimpiadach Wiedzy Technicznej dla licealistów. Od 1932 należał do TNW. Był bezpartyjny.

Został odznaczony m.in. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1964), otrzymał wiele nagród, m.in. indywidualną ministra szkolnictwa wyższego I stopnia (1963 i 1978). W 1995 został członkiem honorowym International Federation for the Promotion of Mechanism and Machine Science. W 2008 PW nadała mu doktorat honoris causa.

Córka O., Barbara, jest emerytowanym profesorem Inst. im. M. Nenckiego PAN.

Promotio doctoris honoris causa Profesoris Jan Oderfeld,
Scientiarum Technicarum Schola Varsoviensis, Anno Domini
MMVIII, Warszawa 2008; *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 19,
Warszawa 2003; „Gazeta Wyborcza” 22 II 2008 (T. Piersiak);
http://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Oderfeld; Muzeum Lotnictwa w
Krakowie; Muzeum PW; Centrum im. H. Steinhausa we
Wrocławiu; informacje córki O., Barbary.

Krzysztof Kędzir, Bolesław Orłowski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)